

TEORIJA REŠAVANJA SUKOBA: OSNOVNI KONCEPTI I PARADIGME¹⁷¹

Sažetak:

Autori ovim člankom pokušavaju da odrede analitičke i normativne granice oblasti rešavanja sukoba, da izlože njene osnovne koncepte i paradigme, i da doprinesu smanjenju terminološke konfuzije koja u ovoj oblasti vlada. Prvi deo rada bavi se određenjem i klasifikacijom sukoba, drugi deo je posvećen analizi konceptata i tehnika rešavanja sukoba, dok se u trećem delu izlažu dominantne paradigme, s posebnim osvrtom na teoriju o ljudskim potrebama. U zaključku autori uočavaju određene prepreke na koje se može naići u procesu rešavanja sukoba i pokušavaju da ustanove kriterijume za njihovo uspešno prevazilaženje.

Ključne reči: sukob, nasilni sukob, prevencija sukoba, rešavanje sukoba, transformacija sukoba, pregovaranje, posredovanje, realizam, liberalizam, marksizam, nemarksistička kritička misao, ljudske potrebe

Od nastanka sociologije, kao opšte nauke o društvu, vodi se gotovo neprekidna rasprava o društvenim ulogama i funkcijama sukoba. Dok su jedni isticali disfunkcionalnost i destruktivnost sukoba i zalagali se za njihovo ukidanje, drugi su ih proglašavali osnovom društvenog razvoja. No, savremeni teoretičari društva uglavnom se slažu da konflikti sami po sebi nisu ni pozitivno ni nega-

169 Saradnik, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
E-mail: gorantepsic@gmail.com

170 Asistent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
E-mail: nemanja.dzuverovic@fpn.bg.ac.rs

171 Rad je nastao u okviru naučno-istraživačkog projekta Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka, *Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu* (evidencioni broj: 179076), koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije. Tekst primljen 31. oktobra 2011. godine.

tivno vrednosno određeni, već neutralni, a načini njihovog rešavanja mogu biti i funkcionalni i disfunkcionalni, i konstruktivni i destruktivni.

Rešavanje sukoba (*Conflict resolution*)¹⁷² je vrlo stara, ali istovremeno i relativno mlada oblast. Praksa rešavanja sukoba je stara koliko i praksa sukobljavanja, tj. sama ljudska civilizacija, ali teorija i naučno istraživanje ove oblasti počinju se razvijati tek u drugoj polovini XX veka.¹⁷³ Teoriju rešavanja sukoba (TRS) možemo odrediti kao skup multidisciplinarnih, interdisciplinarnih i transdisciplinarnih naučnih pristupa rešavanju (složenih) sukoba.¹⁷⁴ „Kao analitička i normativna oblast, teorija rešavanja sukoba uzima nasilne ili destruktivne sukobe za svoju temu, s ciljem što tačnijeg razumevanja njihove prirode i etiologije, kao i pronalaska što boljeg načina njihovog prevazilaženja. Ona se ne bavi samo simptomima, već i uzrocima sukoba.“¹⁷⁵ Cilj TRS nije eliminacija konflikata, već pretvaranje njihovih nasilnih ili potencijalno nasilnih formi rešavanja u nenasilne, tj. mirne procese društvene i političke promene. TRS baštini dostignuća mnogih naučnih disciplina koje se bave sukobima i načinima njihovog rešavanja, od antropologije i sociologije do međunarodnih odnosa i studija mira. Ona poseduje specifičnu terminologiju i obuhvata različite paradigme, pristupe, teorije, metode, analitičke modele, itd.

172 Termin „rešavanje sukoba“ (conflict resolution) ima najmanje tri značenja:

– Teorija (i praksa) rešavanja sukoba – posebna akademska oblast koja se bavi teorijom i praksom rešavanja sukoba;

– Univerzalna aktivnost koju praktikuju skoro svi ljudi bez obzira na to da li su toga svesni ili ne;

– Skup pristupa rešavanju sukoba, uspostavljanju i izgradnji mira (kao sastavni deo TRS).

Videti: Hugh Miall, Oliver Ramsbotham and Tom Woodhouse, *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, Polity Press, Cambridge, 1999, p. 60.

173 O nastanku i razvoju teorije rešavanja sukoba videti: Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 39–64; Dennis J. D Sandole, Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste and Jessica Senehi (eds.), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, Routledge, New York, 2009, p. 1–17.

174 Iako se teoretičari rešavanja sukoba danas uglavnom slažu da se sam konflikt ne može rešiti, već se rešavaju (tretiraju) aspekti sukoba koji su doveli do njegove disfunkcionalnosti i destruktivnosti, termini „rešavanje sukoba“ i „rešen sukob“ se, s nešto promenjenim značenjem, i dalje upotrebljavaju.

175 Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 44.

SUKOB KAO OSNOVNI POJAM TRS

Osnovni pojam TRS je svakako (društveni) **sukob**.¹⁷⁶ Za većinu sociologa, socijalnih psihologa, politikologa i teoretičara mira (i sukoba) ovaj socijalni fenomen predstavlja nezaobilaznu temu proučavanja. Od začetaka sociologije do danas nastala su mnoga određenja sukoba.

Pripadnik formalno-sociološke škole L. fon Vize (Leopold von Wiese), sukob, uz takmičenje i opoziciju, svrstava u disocijativne procese (vrednosno negativno određene). „Sukob je ekstremni disocijativni proces; on, međutim, uključuje vrlo velike varijacije u intenzitetu antagonizama, počev od kršenja pravila do otvorene borbe.“¹⁷⁷ Svi asocijativni i disocijativni procesi, prema Vizeu, proizlaze iz tri glavna izvora: emocionalno obojenih nagona (impulsa), interesa i objektivne situacije.

Verovatno najobuhvatniju sociološku definiciju sukoba dao je američki sociolog L. Cozer (Lewis Coser): Društveni sukob predstavlja „borbu oko vrednosti i polaganja prava na retke položaje, sredstva i moć u kojoj su ciljevi protivnika da neutrališu, onesposobe ili unište svoje rivale“.¹⁷⁸

Teoretičar rešavanja sukoba, D. Sendol (Dennis J. Sandole), definiše sukob, tj. „manifestni konfliktni proces“ (*manifest conflict process*), kao „situaciju u kojoj najmanje dva aktera, ili njihovi predstavnici, teže ispunjenju svojih percepcija međusobno nespojivih ciljeva, podrivajući, posredno ili neposredno, sposobnost druge strane da postigne svoj cilj“.¹⁷⁹ Ovaj proces obuhvata sledeće faze: iniciranje, eskalaciju, upravljanje, deeskalaciju i rešavanje sukoba. Ako sukobljene strane daju prednost kompetitivnim nad kooperativnim sredstvima rešavanja sukoba, „manifestni konfliktni proces“ može prerasti u „agresivni manifestni konfliktni proces“ (*aggressive manifest conflict process*), „...situaciju u kojoj naj-

176 Analitičari rešavanja sukoba se neretko bave svim vrstama i nivoima sukoba, od međupersonalnih do međunarodnih. Međutim, sama TRS se primarno bavi rasponom sukoba od unutrašnjih konfliktnih situacija (koje potencijalno mogu prevazići okvire društvenog konteksta u kome su nastali) do međudržavnih ratova i nadržavnih sukoba. Videti: Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 23.

177 Mihailo Pešić, *Sociologija I: Predmet, metod i teorije*, Institut za političke studije, Beograd, 1999, str. 186.

178 L. Coser, *The Functions of Social Conflict*, London, 1986, p. 8, navedeno u: Mihailo Pešić, *Sociologija I: Predmet, metod i teorije*, op. cit, str. 214.

179 Dennis J. D. Sandole, „Paradigm, Theories, and Metaphors in Conflict and Conflict Resolution: Conherence or Confusion?“, in: Dennis J.D. Sandole and Hugo van der Merwe (eds.), *Conflict Resolution Theory and Practice: Integration and Application*, Manchester University Press, Manchester, 1993, p. 6.

manje dva aktera, ili njihovi predstavnici, teže ispunjenju svojih percepcija međusobno nespojivih ciljeva, fizički oštećujući ili uništavajući svojinu...i/ili fizički povređujući, uništavajući, ili na neki drugi način nasilno eliminišući suprotstavljenu stranu“.¹⁸⁰

B. Majer (Bernard S. Mayer) smatra da sukob obuhvata tri dimenzije: kognitivnu (opažanja, verovanja), emocionalnu (osećanja) i bihejvioralnu (ponašanje). Kao skup opažanja (kognitivna dimenzija), sukob je ubjeđenje ili shvatanje da su nečije potrebe, interesi, želje ili vrednosti nespojive sa potrebama, interesima, željama ili vrednostima drugih. Za postojanje sukoba, smatra Majer, dovoljno je da samo jedna strana ima percepciju o nespojivosti ciljeva (subjektivna dimenzija). Konflikt takođe obuhvata i emocionalnu reakciju (strah, gorčina, bes, itd.) na situaciju ili odnos koji karakteriše nesporazum i antagonizam. Ova osećanja su takođe i indikator sukoba. Aktivnosti, kojima izražavamo naša osećanja, artikulišemo opažanja i uverenja, i zadovoljavamo potrebe na način koji potencijalno ugrožava mogućnosti i sposobnosti drugih da to isto čine, čine treću – bihejvioralnu dimenziju sukoba. Konfliktno ponašanje može biti nasilno, destruktivno, ali i pomirujuće i konstruktivno.¹⁸¹

Sumirajući ove definicije dolazimo do zaključka da je sukob „izraz heterogenosti interesa, vrednosti i verovanja“, a predstavlja „težnju ispunjenju nespojivih ciljeva, dveju ili više različitih [društvenih] grupa“.¹⁸²

Sukob nije isto što i **spor**. Dok je sukob dugoročan i počiva na stvarnim društvenim uzrocima neslaganja, spor se odnosi na privremene nesporazume čiji uzroci nemaju veći društveni značaj.¹⁸³ Nešto drugačije odnos sukoba i spora tumači J. Galtung. On smatra da je spor situacija u kojoj dva (ili više) aktera teže istom cilju koji samo jedan akter može postići. Ovako definisan, spor predstavlja elementarnu formaciju, tj. osnovu sukoba (pored dileme).¹⁸⁴

Oružani sukob (*armed conflict*) je uža kategorija i odnosi se na konflikte u kojima suprotstavljene strane koriste nasilna, tj. oružana sredstva. „Program istraživanja sukoba“ švedskog univerziteta Upsala (*Uppsala Conflict Data Program*) definiše oružani sukob kao suprotstavljenost oko vlasti i/ili teritorije, gde

180 Ibidem, p. 7.

181 O Majerovom određenju sukoba videti: Bernard S. Mayer, *The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide*, Jossey-Bass Publishers, 2000, p. 2.

182 Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 19–20.

183 Detaljnije o razlici između pojmova sukob i spor videti u: Heidi Burgess and Guy M. Burgess, *Encyclopedia of Conflict Resolution*, ABC-CLIO, Santa Barbara, 1997, p. 74.

184 Videti: Johan Galtung, *Mirnim sredstvima do mira. Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, Službeni glasnik i Jugoistok XXI, Beograd, 2009, str. 107.

je upotreba oružanih sredstava između dveju ili više strana, od kojih je bar jedna država, prouzrokovala najmanje dvadeset pet smrtnih slučajeva (kao posledica „otvorene borbe“) u jednoj kalendarskoj godini.¹⁸⁵ Dejvid Singer i A. Smol (Alvin Small) u svojoj studiji „Korelacije rata“ (*Correlates of War Project*) u oružane sukobe ubrajaju međudržavne i vansistemske ratove. Međudržavne ratove definišu kao oružane sukobe koji podrazumevaju učešće najmanje jedne vlade (države) na svakoj od sukobljenih strana, pri čemu je u borbama stradalo hiljadu ili više ljudi. Vansistemske ratove, u koje ubrajaju imperijalne i kolonijalne ratove, određuju kao oružane sukobe u kojima vlada (država) predstavlja samo jednu sukobljenu stranu, i koji prouzrokuju najmanje hiljadu smrtnih slučajeva po akteru u toku jedne godine.¹⁸⁶

Određenje **nasilnog sukoba** (*violent conflict*) razlikuje se od definicije oružanog sukoba po tome što obuhvata i jednostrano fizičko nasilje nad civilima (npr. genocid), kao i eksploativne i represivne društvene odnose koji prouzrokuju ljudsku patnju i smrt (npr. aparthejd). „Interdisciplinarni program istraživanja uzroka kršenja ljudskih prava“ Univerziteta u Lajdenu (*The Interdisciplinary Research Program on Causes of Human Rights Violations*) definiše nasilni sukob kao „krizu“ koju karakteriše erozija političkog legitimiteta države i rast prihvatljivosti nasilnih politika i aktivnosti različitih grupa i organizacija.¹⁸⁷

Iako je ustaljeno mišljenje da se nasilni sukobi uglavnom vode zbog materijalnih resursa, često su njihovi uzroci nematerijalne prirode. Negacija potreba i vrednosti je u osnovi skoro svih duboko ukorenjenih (*deep-rooted*) i dugotrajnih (*protracted*) sukoba.

Termin „**duboko ukorenjeni sukob**“ odnosi se na sve one sukobe koje nije moguće rešiti u okvirima postojećeg političkog i društvenog sistema (npr. sukob protiv globalnog terorizma). Rešavanje takvih sukoba zahteva korenitu promenu normi, institucija i politika i njihovo prilagođavanje potrebama jedne ili više

185 Za detaljniju definiciju videti: Uppsala Universitet – Department of Peace and Conflict Research: Definitions, Internet, 26.10.2011, <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>.

186 Pored međudržavnih i vansistemskih ratova, Singer je kasnije u svoju tipologiju uneo još dve klase sukoba: unutardržavne i nedržavne sukobe. Unutardržavne definiše kao sukobe između vladinih i nevladinih snaga koji podrazumevaju efektivan otpor s obe strane i najmanje hiljadu žrtava kao posledicu borbi. Nedržavne sukobe karakteriše odsustvo države kao aktera i učešće različitih revolucionarnih, pobunjeničkih ili kulturno određenih grupa. K. J. Holsti sukobe deli na teritorijalne, ekonomske, sukobe oko izgradnje države/nacije, ideološke i sukobe zbog „ljudske samilosti“ (human sympathy). Prva tipologija se zasniva na kriterijumu aktera sukoba, a druga na kriterijumu uzroka sukoba. Videti: Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 22–33. i *Correlates of War*, Internet, 28.10.2011, <http://www.correlatesofwar.org/>.

187 Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 22–33.

suprotstavljenih strana. Duboko ukorenjeni sukob može nastati i kao posledica neprimerenog i pogrešnog rešavanja „običnih“ i potencijalno funkcionalnih sukoba.¹⁸⁸

Dugotrajni sukob nastaje kao posledica „negiranja onih elemenata koje razvoj svih ljudi i društava zahteva i čijem ispunjenju svi teže“, a to su „sigurnost, samobitnost identiteta, društveno priznanje identiteta i delotvorno učešće u procesima koji određuju uslove sigurnosti i identiteta, kao i drugih potreba razvoja“.¹⁸⁹ Potrebe rešavanja ovakvih sukoba prevazilaze granice konvencionalnog rešavanja sukoba i nužno zahtevaju transformaciju društvene i političke strukture.

OD PREVENCIJE DO POMIRENJA

Prevenција sukoba obuhvata aktivnosti koje se preduzimaju radi izbegavanja pretnje ili primene sile i drugih sredstava prinude. Te aktivnosti obično podrazumevaju izgradnju poverenja, bezbednosti, mere ranog upozorenja i preventivno razmeštanje mirovnih snaga. Prevenција se može preduzeti pre eskalacije nasilja u sukobu ili posle potpisivanja mirovnog sporazuma, kako ne bi došlo do ponavljanja nasilja.¹⁹⁰

Provenција sukoba (*conflict prevention*) predstavlja „uklanjanje kauzalnih uslova [sukoba] i snažno podsticanje kooperativnog okruženja“.¹⁹¹ Za razliku od prevencije, ovaj koncept u svoj fokus stavlja društvene odnose suprotstavljenih strana i širi spektar aspekata društvene stvarnosti koji na njih utiču (politički, ekonomski, kulturni, itd.). Provenција bi se mogla definisati i kao strukturna prevenција.

Sporazumno okončanje sukoba (*conflict settlement*) podrazumeva postizanje sporazuma između sukobljenih strana koji im omogućava da okončaju oružani sukob. Iako impliciraju rešenost, sporazumno okončani sukobi se često ponavljaju zbog toga što sami sporazumi uglavnom zanemaruju dublje uzroke sukoba (društvena struktura i kultura). Tako su neki mirovni sporazumi doveli do prekida oružanih dejstava, ali su nametnuli nove oblike nasilnih struktura koje su potom prouzrokovale nove vrlo nasilne sukobe (npr. Versajski sporazum).

188 John Burton, *Conflict: Resolution and Prevention*, Palgrave, Oxford, 1990, p. 15–16.

189 Edvard E. Azar, „Dugotrajni međunarodni konflikti: Deset predloga“, u: Radmila Nakarada (ur.), *Reader – Teorije i praksa rešavanja sukoba*, 2006, str. 2.

190 Više o prevenциji sukoba videti u: Alex P. Schmid, *Thesaurus and Glossary of Early Warning and Conflict Prevention Terms*, Synthesis Foundation, 1998, p. 12.

191 John W. Burton, *Conflict: Resolution and Prevention*, op. cit, p. 18.

Upravljanje sukobom (*conflict management*) se ponekad pogrešno izjednačava s celokupnom oblašću rešavanja sukoba, ali je zapravo samo deo te oblasti i obuhvata procese ublažavanja, ograničavanja i obuzdavanja nasilnih sukoba. „Upravljanje sukobom se uglavnom bavi procedurama deeskalacije konflikata ili prevencijom dalje eskalacije...“¹⁹² Cilj upravljanja sukobom je uspostavljanje odnosa između sukobljenih strana koji omogućavaju otpočinjanje procesa rešavanja ili transformacije sukoba.

Rešavanje sukoba (*conflict resolution*), u širem smislu, odnosi se na sve (nenasilne) procese i metode rešavanja sukoba, između pojedinaca, grupa ili država. U užem smislu, rešavanje sukoba je koncept sličan upravljanju sukobima, ali podrazumeva i bavljenje dubljim uzrocima sukoba. Primenom ovog koncepta teži se eliminaciji nasilnog ponašanja, promeni neprijateljskih stavova i elemenata društvene i političke strukture koji uzrokuju nasilan sukob.

Transformacija sukoba (*conflict transformation*) je koncept posebno primenljiv na asimetrične sukobe, gde je cilj promena nepravednih i nepravinih društvenih odnosa. Ona podrazumeva dubinsku (korenitu) reformu strana u sukobu, njihovih međusobnih odnosa, kao i promenu same konfliktne strukture. Teoretičari se slažu kada je u pitanju definicija pojma i sadržaj ovog pristupa, ali se ne slažu kada je u pitanju njegovo mesto u teoriji. Naime, sporno je to da li transformacija sukoba predstavlja zaseban pristup sukobima ili je samo posledica evolucije koncepta rešavanja sukoba.¹⁹³

192 Kevin Avruch, „Culture theory, culture clash, and the practice of conflict resolution“, u: Dennis J. D Sandole, Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste and Jessica Senehi (eds.), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, Routledge, New York, 2009, p. 247.

193 K. Mičel (Christopher Mitchell) smatra da su rešavanje i transformacija sukoba vrlo slični koncepti koje odlikuje značajan kvalitativni pomak u odnosu na upravljanje sukobima. On navodi četiri osnovne sličnosti rešavanja i transformacije sukoba:

- I rešavanje i transformacija nastoje da minimizuju ili izbegnu upotrebu sile (i pretnje silom) u procesu dovođenja sukobljenih strana za pregovarački sto, kao i prilikom predlaganja sporazumnog rešenja sukoba.
- Oba koncepta naglašavaju da je neophodno da strane u sukobu upravljaju procesom rešavanja sukoba, a ne neka treća strana.
- I jedan i drugi pristup ističu značaj nematerijalnih pitanja, kako pri nastanku, tako i pri rešavanju sukoba.
- I rešavanje i transformacija se smatraju dodatkom (ali veoma važnim) formalnim, zvaničnim procesima rešavanja sukoba.

No, tvrdi Mičel, postoje i dve osnovne razlike između rešavanja i transformacije sukoba:

Rešavanje se uglavnom bavi nosiocima vlasti, političkim elitama, i ostalim uticajnim društvenim akterima. Transformacija zagovara i praktikuje princip da mirovni proces mora obuhvatiti sve društvene nivoe, počevši od lokalnog (*grass roots*).

Pristalice rešavanja sukoba se bave određenim sukobom sve dok se taj sukob ne reši, tj. dok se ne završi njegova „konfliktna faza“. Transformacija sukoba obuhvata i „postkonfliktnu fazu“, tj. nasleđe sukoba (traume, strahovi, nepoverenje, mržnja, itd.).

Kreativna transformacija ili **transcendencija sukoba** (*transcend method*) jeste proces prevazilaženja protivrečnosti koje su dovele do sukoba, pri čemu se ostvaruju ciljevi svih sukobljenih strana, ali uz njihovu delimičnu modifikaciju. Do transcendencije dolazi kada strane shvate da protivrečnost i nije toliko velika (koliko je percipirana) i da se ciljevi mogu redefinisati, a da se od nekih može i odustati. Ovaj koncept počiva na principima nenasilja, kreativnosti i empatije i dijalogu svih aktera sukoba, i unutrašnjih i spoljašnjih.¹⁹⁴

Dijalog¹⁹⁵ je suštinski horizontalan odnos koji podrazumeva komunikaciju između svih aktera. Strane u sukobu prvo moraju da vode unutrašnji dijalog, da bi razjasnile sopstvene stavove i pretpostavke, pa tek onda spoljašnji. Dijalog najčešće podrazumeva i učešće spoljašnjih aktera i sastoji se od niza seminara/radionica u kojima učestvuju različiti predstavnici sukobljenih strana (predstavnici vlasti, građanskog društva, vojske, akademske zajednice, itd.). Cilj dijaloga je postizanje opšteprihvatljivog rešenja sukoba do koga dolaze same sukobljene strane. Spoljašnja strana ovde ne predlaže rešenja i njena uloga se svodi na olakšavanje sukoba (facilitacija). U dijalogu, posrednik bi trebalo da koristi metodu ispitivanja (*questioning dialogue*) i nikako ne sme da se upušta u raspravu i iznosi predloge proklamacijom (*proclaiming debate*).¹⁹⁶

Slično dijalogu, „**rešavanje problema**“ (*problem-solving*) je pristup kojim se sukobljene strane motivišu da preformulišu i rekonceptualizuju sukob s ciljem pronalazjenja kreativnog i opštekorisnog rešenja.¹⁹⁷ Ovaj koncept insistira na tome da sredstva pravno-političkog aparata uglavnom nisu dovoljna za rešenje sukoba, jer se ne bave njegovim uzrocima već samo posledicama. Džon Barton

Osnovni kriterijum razlikovanja ova dva koncepta, zaključuje Mičel, jeste strukturna promena. Rešavanje sukoba podrazumeva i strukturnu promenu, ali kao posledicu rešenja sukoba. Dakle, ovde rešenje prethodi promeni strukture. Cilj transformacije sukoba je radikalna promena aktera, odnosa i strukture, a rešenje (tj. transformacija) sukoba je samo posledica tih promena. Videti: Christopher Mitchell, *Beyond Resolution: What Does Conflict Transformation Actually Transform?*, Internet, 26.10.2011, <http://www.gmu.edu/programs/icar/pcs/CM83PCS.htm>

194 Više o transcendenciji sukoba videti u: Johan Galtung, *Transcend and Transform: An Introduction to Conflict Work*, Pluto Press, London, 2004.

195 Grč. dialogos – „kroz reč“.

196 Više o dijalogu videti u: Johan Galtung, *Mirnim sredstvima do mira. Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, op. cit, str. 155; Johan Galtung, *Transcend and Transform: An Introduction to Conflict Work*, op. cit, p. 139.

197 „Drugim rečima, rešavanje problema je proces koji ima za cilj da se pronade takva situacija u kojoj bi se sve zainteresovane strane, shodno sopstvenim kriterijumima, osećale „pobednicama“, a ne samo kao neko ko je dobro prošao u okolnostima u kojima ima i pobednika i gubitnika.“ A. Dž. R. Grum, „Rešavanje problema u međunarodnim odnosima“, u: Ervin Laslo i Jong Jul Ju (ur.), *Enciklopedija mira – tom II*, ZUNS, Beograd, 1998, str. 217.

(John Burton) smatra da je „rešavanje problema“ pristup suprotan „suzbijanju problema“. Pod „suzbijanjem problema“ on podrazumeva represiju nad prekršiocima zakona, tj. pristup „zločin i kazna“.¹⁹⁸

Teoretičari rešavanja sukoba uglavnom smatraju da konvencionalna sredstva rešavanja sukoba, kao što su pregovaranje, posredovanje, mirenje, arbitraža i sudsko poravnanje, ne daju očekivane rezultate. Međutim, teorija i praksa rešavanja sukoba je ipak nezamisliva bez tehnika pregovaranja i posredovanja.

Pregovaranje je proces kojim suprotstavljene strane, kroz međusobnu diskusiju, teže sporazumnoj okončanju sukoba. R. Fišer (Roger Fisher) i V. Uri (William Ury) razlikuju dva osnovna modela pregovaranja: poziciono pregovaranje i pregovaranje zasnovano na interesima. Prvi pristup je visoko kompetitivan. Jedna strana iznosi svoju poziciju, suprotstavljena strana iznosi kontrapoziciju i obe strane teže ispunjavanju svojih zahteva uz potpuno zanemarivanje zahteva druge strane. Dakle, suprotstavljene strane ne postižu okončanje sukoba zajedno, već jedna protiv druge. Drugi pristup, koji Fišer i Uri smatraju boljim, poznat je i kao principijelno pregovaranje. Ovde je fokus na osnovnim interesima sukobljenih strana, a ne na pozicijama. Strane u sukobu kroz pregovore teže pronalazenju međusobno kompatibilnih interesa.¹⁹⁹

Posredovanje (medijacija) je proces u kome, za razliku od pregovaranja, učestvuje i treća strana – medijator. Medijator doprinosi efikasnijoj komunikaciji strana u sukobu, pomaže pri analizi uzroka sukoba i formulisanju sporazuma, ali ne učestvuje u procesu donošenja odluka. Postoje tri pristupa ili vrste medijacije: medijacija kao formulisanje (*mediation as formulation*), medijacija kao olakšavanje komunikacije (*mediation as facilitation*), manipulativna medijacija (*mediation as manipulation*). Medijacija kao formulisanje je pristup u kome medijator upravlja celokupnim procesom. Njegova uloga je u tome da suprotstavljenim stranama predloži osnovu ili „formulu“ rešenja sukoba. Medijacija kao olakšavanje komunikacije se zapravo svodi na pružanje „dobrih usluga“. Uloga medijatora u ovom pristupu sastoji se u obezbeđivanju i uspostavljanju komunikacije među stranama u sukobu.²⁰⁰ Manipulativna medijacija je treći pristup koji promoviše medijatora

198 Videti: John Burton, *Conflict: Resloution and Provention*, op. cit, p. 28–29.

199 O pozicionom pregovaranju i pregovaranju zasnovanom na interesima videti: Roger Fisher and William Ury, *Getting to Yes: Negotiating an Agreement Without Giving In*, Random House Publishing Books, New York, 1991, p. 7–49; Heidi Burgess and Guy M. Burgess, *Encyclopedia of Conflict Resolution*, op. cit, p. 210–211.

200 Adam Kerl (Adam Curle) ovaj vid posredovanja naziva „mekim“. Četiri elementa procesa „mekog“ posredovanja, tj. četiri funkcije medijatora su:

- Doprinos uspostavljanju, održavanju i unapređenju komunikacije među sukobljenim stranama;
- Snabdevanje strana relevantnim informacijama;

kao nespornog upravljača pregovorima. On koristi sva raspoloživa sredstva (i pretnju silom) da utiče na ishod konflikta, izgled i suštinu sporazuma. Pored ove tri vrste posredovanja, koje pripadaju diplomatiji „prvog koloseka“, postoje i nezvanični medijatori, pripadnici civilnog društva koji praktično ne poseduju nikakvu vojnu, niti ekonomsku moć (diplomacija „drugog koloseka“).²⁰¹

Postizanje ili uspostavljanje mira (*peacemaking*) je proces u kome sukobljene strane teže (najčešće pregovorima) sporazumno rešenju sukoba. **Održanje mira** (*peacekeeping*) podrazumeva raspoređivanje međunarodnih oružanih snaga s ciljem razdvajanja sukobljenih strana. Ovakva vrsta intervencije najčešće se izvodi nakon postignutog primirja. **Nametanje mira** (*peace-enforcement*) predstavlja nametanje rešenja sukoba od strane aktera koji nije neposredan učesnik u sukobu. **Izgradnja mira** (*peacebuilding*) je dugoročni proces koji se bavi društvenim kontekstom (strukturom) i odnosima koji su doveli do sukoba. Cilj izgradnje mira je uspostavljanje ili obnavljanje „normalnih“ društvenih i političkih odnosa među bivšim sukobljenim stranama.

„**Pomirenje** je verovatno najvažniji uslov tranzicije od postignutog ka održivom miru. Jedino pomirenje može izgraditi međusobno poverenje i obezbediti međusobne garancije održivosti mira... Ipak, pomirenje je verovatno najteže dostižan uslov jer zahteva duboku kognitivnu promenu...promenu uverenja, ideologija i emocija, ne samo među vladajućim elitama nego i među većinom [stanovništva]...“²⁰² Dakle, pomirenje podrazumeva prevazilaženje neprijateljstva i nepoverenja među podeljenim zajednicama ili grupama.²⁰³

-
- Aktivan doprinos izgradnji „prijateljskih“ odnosa među stranama;
 - Razvoj osnova za uspostavljanje dijaloga, tj. pregovora.

Videti: Tom Woodhouse, „Adam Curle: Radical Peacemaker and Pioneer of Peace Studies“, *Journal of Conflictology*, vol. 1, no. 1, Campus for Peace, Universitat Oberta de Catalunya, July 2010, p. 4–6; Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 52–53.

201 O različitim pristupima medijaciji videti: Jelica Stefanović-Štambuk, „Formulisanje, olakšavanje, manipulacija – koji je medijacijski pristup najbolji?“, u: Radmila Nakarada i Ana Baljetbo (ur.), *Uloga posredovanja u međunarodnim sukobima*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Fundacio Internacional Olof Palme, Beograd, 2007, str. 17–29; Majkl Benks, „Posredovanje“, u: Ervin Laslo i Jong Jul Ju (ur.), *Enciklopedija mira – tom II*, ZUNS, Beograd, 1998, str. 140–143.

202 Yaacov Bar-Siman-Tov, „Introduction: Why Reconciliation?“ u: Yaacov Bar-Siman-Tov (ed.), *From Conflict Resolution to Reconciliation*, Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 3–4; Radmila Nakarada, „Putevi pomirenja“, *Godišnjak* 2011, godina V, broj 5, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2011, str. 362.

203 O terminologiji rešavanja sukoba videti: Heidi Burgess and Guy M. Burgess, *Encyclopedia of Conflict Resolution*, op. cit, p. 74–233; Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 19–22.

OSNOVNE PARADIGME REŠAVANJA SUKOB

Kako bismo uopšte mogli valjano da pristupimo rešavanju nekog sukoba prvo ga moramo razumeti. Prvi korak ka razumevanju i rešenju sukoba jeste njegova detaljna analiza. Naime, pod analizom sukoba podrazumevamo „proces istraživanja i razumevanja konfliktne realnosti iz različitih perspektiva“.²⁰⁴ Tokom nešto više od pola veka postojanja teorije rešavanja sukoba, njeni teoretičari i praktičari razvili su i usvojili različite paradigme, analitičke pristupe, koncepte i modele.

Prema D. Sendolu, u okvirima TRS postoje najmanje četiri relevantne paradigme: politički realizam, politički idealizam, marksizam i radikalna (nemarksiistička) misao.²⁰⁵

Politički realizam počiva na pretpostavkama da je ljudska priroda biološki negativno određena (antropološki pesimizam), da u međunarodnim odnosima ne postoje odgovarajući mehanizmi rešavanja sukoba (eksplanatorni realizam), da je samoodbrana osnovni cilj, tj. da moramo učiniti sve što je u našoj moći kako bismo zaštitili naše osnovne interese (preskriptivni realizam), kao i da je ceo svet potencijalno borilište (deskriptivni realizam). Ova paradigma posmatra rešavanje sukoba kao visokokompetitivan proces koji se zasniva na odnosima moći, rivalstvu, konfrontaciji i ishodima nultog zbira (*zero-sum, win-lose*).

Pristalice **političkog idealizma** se slažu sa realistima da su učestalost sukoba i intenzitet nasilja alarmantno visoki (deskriptivni realizam), ali se ne slažu po pitanju uzroka sukoba (eksplanatorni realizam) i načina njihovog rešavanja (preskriptivni realizam). Idealizam pronalazi uzroke sukoba u raznim sferama čoveka i društva (individualna, društvena/nacionalna, međunarodna i globalna), uključujući tu i stečene (naučene) reakcije na opstrukciju ciljnog ponašanja (frustracija – agresija). Opseg reakcija na nasilje je vrlo širok, od protivnasilja (samoodbrana) do nenasilnih procesa političkih, ekonomskih i društvenih promena kojima se uklanjaju uzroci i uslovi koji su doveli do nasilnih sukoba. Ova paradigma daje prednost kooperativnim načinima rešavanja sukoba (bez rivalstva, konfrontacije i ishoda nultog zbira) i teži postizanju konstruktivnih rešenja (*win-win*). Razlike između realizma i idealizma se mogu sumirati kroz „sukob prirode i socijalizacije“ (*nature vs nurture*).

204 Simon Fisher (ed.), *Working With Conflicts – Skills & Strategies for Action*, Zed Books, London, 2000, p. 17.

205 Videti: Dennis J. D. Sandole, „Paradigm, Theories, and Metaphors in Conflict and Conflict Resolution: Coherence or Confusion?“, u: Dennis J.D. Sandole and Hugo van der Merwe (eds.), *Conflict Resolution Theory and Practice: Integration and Application*, op. cit, p. 3–6.

Poput realizma, **marksizam** naglašava neizbežnost (socioekonomskih) sukoba. S druge strane, slično idealizmu, insistira na strukturnim promenama, posebno sistema vlasništva nad sredstvima proizvodnje i proizvodnih odnosa. I po pitanju ljudske prirode marksizam je sličan liberalizmu jer naglašava značaj društvenog okruženja i procesa socijalizacije – ljudska priroda je promenljiva jer se formira pod uticajem okruženja (suprotno realizmu).

Nemarksistička radikalna misao deli s realizmom interesovanje za biološku prirodu ljudi (značaj ljudskih potreba), a s idealizmom (i marksizmom) zalaganje za strukturne promene i prilagođavanje društvenih institucija ljudskim potrebama (okruženje po meri ljudske prirode). I nemarksistička misao i marksizam posmatraju rešavanje sukoba kao proces u kome se eksploatisane i obezvlašćene (manjinske) društvene grupe bore protiv pristalica *statusa quo* (od koga jedino one imaju koristi), s ciljem uspostavljanja novih društvenih odnosa. No, za razliku od marksizma, nemarksistička radikalna misao deli i stanovište idealizma da se jedino kooperativnim procesima rešavanja sukoba može postići pravedno i održivo rešenje.

Ove četiri paradigme čine multiparadigmu teorije rešavanja sukoba.²⁰⁶ Ona sadrži četiri osnovne perspektive (realizam, idealizam, marksizam, radikalna misao)²⁰⁷ i dva osnovna pristupa (kompetitivni i kooperativni) rešavanju sukoba.

Sukobljene strane uglavnom pristupaju rešavanju sukoba uzimajući u obzir samo svoje interese, a da pri tom potpuno ili delimično zanemaruju interese druge strane. Ovaj pristup rešavanju sukoba se svodi na takmičenje (kompeticiju) između suprotstavljenih strana. To je najčešći, ali svakako ne jedini pristup. TRS poznaje bar pet pristupa koje karakteriše različit nivo zainteresovanosti za sopstvene i interese druge strane: takmičenje, kapitulaciju, rešavanje problema, povlačenje i kompromis (tabela 1). Svi ovi pristupi u svojoj osnovi imaju ili kompeticiju ili kooperaciju, ili i kompeticiju i kooperaciju u određenom odnosu.

206 Čarls V. Kegli, Jr. i Judžin R. Vitkof, *Svetska politika: trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd, 2006, str. 77.

207 Više o paradigmama rešavanja sukoba videti u: Oliver P. Richmond, *Peace in International Relations*, Routledge, New York, 2008, p. 21–97.

Tabela 1. Pet pristupa rešavanju sukoba²⁰⁸

sopstveni interes	interes drugog	ishod
1	0	takmičenje
0	1	kapitulacija
1	1	rešavanje problema
0	0	povlačenje
½	½	kompromis

Strane u sukobu najčešće vide svoje interese kao dijametralno suprotne. Te „borbe interesa“ uglavnom se završavaju pobedom jedne i porazom druge strane (*win-lose*),²⁰⁹ kompromisom (delimično zadovoljenje interesa obe strane kojim zapravo nijedna strana nije u potpunosti zadovoljna) ili porazom obe strane (*lose-lose*). Teoretičari rešavanja sukoba (Dž. Barton, K. Mičel, J. Galtung, E. Azar, itd.) uglavnom insistiraju na transformativnom pristupu sukobima, čiji je cilj postizanje opšteprihvatljivog i održivog rešenja (*win-win*), dok takmičarski pristup smatraju neprihvatljivim.²¹⁰

208 Izvor: Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 6.

209 Ovo je ishod nultog zbira (zero sum) – „Razmena u kojoj ono što jedan konkurent izgubi drugi konkurent dobija“. Čarls V. Kegli, Jr. i Judžin R. Vitkof, *Svetska politika: trend i transformacija*, op. cit, str. 469.

210 Kako funkcioniše takmičarski pristup sukobima pokazuje i jedan primer teorije igara koji se zove „dilema zatvorenika“. Dvojica zatvorenika optuženih za saučešće u zločinu imaju dva izbora: da međusobno saraduju (odbrana ćutanjem) ili da neko od njih dvojice saraduje s vlastima, a protiv drugog zatvorenika (svedočenje). Posmatrano iz individualne perspektive zatvorenika, jedini racionalan izbor je svedočenje protiv saučesnika (jer je to siguran način da se izbegne ili dobije mnogo blaža kazna). Međutim, ako i drugi zatvorenik odluči da svedoči protiv prvog oni upadaju u zamku da vlastima priznaju svoja zlodela i da obojica budu osuđeni, tj. da obe strane budu poražene (*lose-lose*). Individualan racionalan izbor postaje iracionalan kada je zajednički interes u pitanju. Dakle, jedini siguran način da oba zatvorenika izbegnu ili dobiju blažu kaznu jeste odbrana ćutanjem. Kada se „dilema zatvorenika“ prenese na polje rešavanja sukoba, dolazimo do zaključka da se opštekoristan ishod (*win-win*) može postići samo ako strane u sukobu, pored sopstvenih interesa, uzmu u obzir i interese druge strane, svoj budući odnos i širi (društveni) kontekst. Videti: Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 7–8; Anatol Rapaport and Albert M. Chammah, *Prisoner's Dilemma: A Study in Conflict and Cooperation*, The University of Michigan Press, 2009.

INTERESI, VREDNOSTI I POTREBE

Jedna od osnovnih ideja TRS je i razlikovanje pozicija, interesa, vrednosti i potreba strana u sukobu. Stavovi i zahtevi koje strane iznose u pregovorima jesu pozicije koje mogu počivati na interesima i potrebama. Interesi su ono što želimo da postignemo u određenoj situaciji, a potrebe su ono što moramo da postignemo, ono čije zadovoljenje je nužno. Pozicije i interesi se mogu menjati i od njih se može i odustati, ali ne i od osnovnih potreba (opstanak, bezbednost, identitet, itd.). Negacija osnovnih potreba često dovodi do „nerješivosti“ sukoba. Međutim, potrebe jedne strane retko kada zaista ugrožavaju potrebe druge strane. Štaviše, često se potrebe sukobljenih strana mogu zadovoljiti tek međusobnom saradnjom i zajedničkim naporom (npr. bezbednost). „Kada se sukob prevede na jezik potreba, ishod koji zadovoljava potrebe obeju strana može biti postignut.“²¹¹

Pristup rešavanju sukoba koji počiva na teoriji o ljudskim potrebama razvio je Dž. Barton, jedan od prvih i najvažnijih teoretičara rešavanja sukoba. Sledeći A. Masloua (Abraham Maslow)²¹² i druge teoretičare ljudskih potreba, Barton je došao do zaključka da postoje izvesne ontološke potrebe čijem ispunjenju ljudi streme i da svaki društveni poredak koji onemogućava njihovo zadovoljenje nužno vodi frustracijama i antisocijalnom ponašanju pojedinaca i/ili grupa. Ovaj pristup polazi od pretpostavke da se ljudske motivacije dele na one koje su neophodne za opstanak i razvoj ljudske vrste, one koje izražavaju kulturnu posebnost i one koje su privremene i prolazne, tj. na univerzalne, kulturne i privremene motivacije. Prvu vrstu motivacija Barton naziva „potrebe“, drugu „vrednosti“, a treću „interesi“. O interesima se može pregovarati (jer su oni uglavnom materijalni, a time i promenljivi), ali ne i o vrednostima (koje se vrlo teško i sporo menjaju) i potrebama. Pored osnovnih bioloških potreba (hrana, sklonište, itd.), tvrdi Barton, postoje i osnovne potrebe nešto „višeg“ nivoa, kao što su opstanak, identitet, razvoj i bezbednost (zajednice).²¹³

Osnivač i utemeljivač studija mira, Johan Galtung, takođe temelji svoj pristup rešavanju sukoba na teoriji o osnovnim ljudskim potrebama. Svi sukobi su, tvrdi Galtung, jednaki u svom nastanku („rođeni jednaki“) i imaju jednako pravo na svoj razvoj, kroz transcendenciju (prevazilaženje) i transformaciju. Ne

211 Hugh Miall et al., *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, op. cit, p. 9.

212 Više o Maslouovom učenju o ljudskim potrebama: Abraham Maslow, *Motivation and Personality*, Harper and Row, 1954.

213 O Bartonovoj teoriji ljudskih potreba videti: John W. Burton, *Conflict: Resolution and Prevention*, op. cit, p. 36–48.

postoje sukobi višeg i nižeg nivoa, jer svi su oni podjednako značajni akterima koji u njima učestvuju. Sukobi nisu nekakva vrsta igre u kojoj se može izgubiti ili pobediti, već često borba (ne nužno nasilna, a poželjno nenasilna) za *opstanak, blagostanje, slobodu, identitet*, odnosno borba za *osnovne ljudske potrebe*. Svako biće teži nekom cilju. Samo ono što je neživo nema cilj. Dakle, život i cilj su nerazdvojivo povezani. Gde postoje ciljevi postoje i protivrečnosti, u okviru jednog organizma (aktera) ili između više njih. Samo postojanje protivrečnosti već može biti osnov sukoba. Prevencija sukoba je, navodi Galtung, besmislena. Međutim, prevencija nasilja je vrlo značajna i korisna.

Akteri često imaju problema da pravilno formulišu i iskažu svoje ciljeve. Ponekad iskazi (političkih elita) ne odgovaraju u potpunosti stvarnim ciljevima (građana), a neretko nemaju nikakvog društvenog utemeljenja. Ovakve formulacije i iskazi ciljeva su poznati kao „interesi“. No, apsolutni prioritet među ciljevima imaju oni koji počivaju na osnovnim ljudskim potrebama. Oni su važniji i od vrednosti i od interesa. Mi biramo vrednosti i taj izbor je posledica naše slobode (osnovna ljudska potreba), a vrednosti uopšte postaju deo našeg identiteta (opet potreba). Sa potrebama je drugačija situacija. Mi ne biramo njih, već one biraju nas. Zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba omogućava postojanje i razvoj ljudskog života. Odricanjem sopstvenih ili negacijom tuđih potreba taj život prvo prestaje da bude ljudski, a potom prestaje i da bude život. Bilo kakva prepreka zadovoljenju potreba nije ništa drugo do nasilje.²¹⁴ Shodno tome, o potrebama se ne može pregovarati, ali o interesima i vrednostima može.

Iz perspektive ljudskog života, zadovoljavanje osnovnih potreba i ono što iz toga ishodi su jedini legitimni ciljevi. Ciljevi, kao što su povećanje (vojne) moći ili teritorije države („nacionalni interesi“) su najčešće nelegitimni, ali ne nužno, jer i oni mogu počivati na potrebama (npr. sloboda ili opstanak). Upravo je ova podela, na legitimne i nelegitimne ciljeve, ključna za uspešno rešavanje, tj. transformaciju i transcendenciju sukoba.

ZAKLJUČAK

Teško je proceniti kolika je stvarna efikasnost pristupa i modela TRS, s obzirom na to da su njihovi nosioci uglavnom lišeni političke, vojne i ekonomske moći. No, jedan od teoretičara rešavanja sukoba, Dž. P. Lederak (John Paul

214 Galtung definiše nasilje i kao „narušavanje osnovnih ljudskih potreba“. Koristeći razliku između direktnog i strukturnog nasilja kao kriterijum, on osnovne ljudske potrebe deli na četiri klase: potrebe opstanka (negacija: smrt), potrebe blagostanja (negacija: siromaštvo), potrebe identiteta (negacija: otuđenje) i potrebe slobode (negacija: represija). Videti: Johan Galtung, „Cultural Violence“, *Journal of Peace Research*, vol. 27, no. 3, International Peace Research Institute, Oslo, 1990, p. 291–305.

Lederach), navodi četiri „zamke“ (jaza) koje ovakvi pristupi moraju izbeći da bi se smatrali uspešnim: jaz međuzavisnosti, jaz pravednosti, procesno-strukturni jaz i jaz autentičnosti (izvornosti).

Prvi jaz odnosi se na predstavnike sukobljenih strana koji učestvuju u procesima rešavanja sukoba. Naime, ovakvi kontakti su najčešće horizontalno društveno određeni i karakteriše ih ekskluzivnost – vojnici se sastaju isključivo s vojnicima, političari s političarima, predstavnici NVO s predstavnicima NVO, itd. Pri tom se zanemaruju vertikalni društveni odnosi – kontakt političara i građana, vojnika i predstavnika građanskog društva, itd.

Jaz pravednosti je posledica sklonosti da se prihvate sporazumi koji značajno smanjuju ili ukidaju direktno nasilje, ali zanemaruju nasilne strukture koje su u samoj osnovi sukoba. Neposredno nasilje prestaje ali se „potrebe za društvenim, ekonomskim, verskim i kulturnim promenama... retko zadovoljavaju, stvarajući jaz između očekivanja od mira i onoga što je postignuto“. ²¹⁵ Drugim rečima, jaz pravednosti je razlika između „očekivanog smanjenja strukturnog nasilja... i stvarnog ishoda“. ²¹⁶

Treći jaz odnosi se na dvostruku prirodu pojma „mir“ (proces i stanje/struktura). Mirovni sporazumi često dovode do stvaranja novih institucija, pozicija, državnih struktura, itd. Ove promene su veoma značajne, ali njih, smatra Lederach, moraju pratiti i promene stavova, novi društveni odnosi i kultura mira. Dakle, do ovog jaza dolazi kada mir prestane da bude proces, i kada se svede na stanje.

Kada je mirovni sporazum posledica želja i ideja spoljašnjih aktera, a ne sukobljenih strana, dolazi do jaza autentičnosti. Mir je autentičan kada je odraz ciljeva (interesa, vrednosti i potreba) i aktivnosti unutrašnjih aktera sukoba. ²¹⁷

Kako bi akteri rešavanja sukoba izbegli spomenute prepreke, potrebno je, pre svega, da primene odgovarajući teorijski okvir, odnosno da poznaju TRS. U proučavanju sukoba i njihovog rešavanja, gde postoji mnoštvo različitih subjektivnih percepcija, ideoloških i vrednosnih stanovišta, osnovni problem je pronalženje adekvatnog objašnjenja sukoba iz koga možemo dedukovati „recept“ za

215 Wilfried Graf, Gudrun Kramer and Augustin Nicolescou, "Counselling and training for conflict transformation and peace-building", u: Charles Webel and Johan Galtung (eds.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, Routledge, Oxford, 2007, p. 125.

216 Ibidem.

217 Više o četiri jaza rešavanja sukoba videti u: Wilfried Graf, Gudrun Kramer and Augustin Nicolescou, "Counselling and training for conflict transformation and peace-building", u: Charles Webel and Johan Galtung (eds.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, op. cit, p. 124–128; John Paul Lederach, *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*, Oxford University Press, Oxford, 2005, p. 41–49.

njegovo uspešno rešenje i time izbeći politike koje mogu voditi disfunkcionalnim i destruktivnim rešenjima.

Tradicionalna sredstva rešavanja sukoba (sudsko poravnanje, arbitraža, primena sile, itd.) proizvod su poretka koji počiva na rigidnosti institucija, ustaljenim normama ponašanja, filozofiji moći, političkim elitama, itd. Nasuprot njima, TRS je naučno utemeljena oblast koja nastoji da spozna pravu prirodu konflikta i sukobljenih strana (njihove interese, vrednosti i potrebe) i primeni sredstva rešavanja sukoba koja će voditi konstruktivnim, opšteprihvatljivim i održivim ishodima.

LITERATURA

- Bar-Siman-Tov, Yaacov (ed.) (2004), *From Conflict Resolution to Reconciliation*, Oxford University Press, Oxford.
- Burgess, Heidi and Burgess, Guy M. (1997), *Encyclopedia of Conflict Resolution*, ABC-CLIO, Santa Barbara.
- Burton, John (1990), *Conflict: Resolution and Provention*, Palgrave, Oxford.
- Fisher, Roger and Ury, William (1991), *Getting to Yes: Negotiating an Agreement Without Giving In*, Random House Publishing Books, New York.
- Fisher, Simon (ed.) (2000), *Working With Conflicts – Skills & Strategies for Action*, Zed Books, London.
- Galtung, Johan (1990), „Cultural Violence“, *Journal of Peace Research*, vol. 27, no. 3, International Peace Research Institute, Oslo.
- Galtung, Johan (2009), *Mirnim sredstvima do mira. Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, Službeni glasnik i Jugoistok XXI, Beograd.
- Galtung, Johan (2004), *Transcend and Transform: An Introduction to Conflict Work*, Pluto Press, London.
- Kegli, Jr., Čarls V. i Vitkof, Judžin R. (2006), *Svetska politika: trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd.
- Laslo, Ervin i Jul Ju, Jong (ur.) (1998), *Enciklopedija mira – tom II*, ZUNS, Beograd.
- Lederach, John Paul (2005), *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*, Oxford University Press, Oxford.
- Maslow, Abraham (1954), *Motivation and Personality*, Harper and Row.
- Mayer, Bernard S. (2000), *The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide*, Jossey-Bass Publishers.
- Miall, Hugh, Ramsbotham, Oliver and Woodhouse, Tom (1999), *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, Polity Press, Cambridge.

- Mitchell, Christopher, *Beyond Resolution: What Does Conflict Transformation Actually Transform?*, Internet, 26.10.2011, <http://www.gmu.edu/programs/icar/pcs/CM83PCS.htm>
- Nakarada, Radmila (2011), „Putevi pomirenja“, *Godišnjak 2011*, godina V, broj 5, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd.
- Nakarada, Radmila (ur.) (2006), *Reader – Teorije i praksa rešavanja sukoba*.
- Nakarada, Radmila i Baljetbo, Ana (ur.) (2007), *Uloga posredovanja u međunarodnim sukobima*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Fundacio Internacional Olof Palme, Beograd.
- Pešić, Mihailo (1999), *Sociologija I: Predmet, metod i teorije*, Institut za političke studije, Beograd.
- Rapaport, Anatol and Chammah, Albert M. (2009), *Prisoner's Dilemma: A Study in Conflict and Cooperation*, The University of Michigan Press.
- Richmond, Oliver P. (2008), *Peace in International Relations*, Routledge, New York.
- Sandole, Dennis J. D., Byrne, Sean, Sandole-Staroste, Ingrid and Senehi, Jessica (eds.) (2009), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, Routledge, New York.
- Sandole, Dennis J. D. and van der Merwe, Hugo (eds.) (1993), *Conflict Resolution Theory and Practice: Integration and Application*, Manchester University Press, Manchester.
- Schmid, Alex P. (1998), *Thesaurus and Glossary of Early Warning and Conflict Prevention Terms*, Synthesis Foundation.
- Webel, Charles and Galtung, Johan (eds.) (2007), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, Routledge, Oxford.
- Woodhouse, Tom (2010), “Adam Curle: Radical Peacemaker and Pioneer of Peace Studies“, *Journal of Conflictology*, vol. 1, no. 1, Campus for Peace, Universitat Oberta de Catalunya.

ELEKTRONSKI IZVORI

- Correlates of War*, Internet, 28.10.2011, <http://www.correlatesofwar.org/>
- Uppsala Universitet – Department of Peace and Conflict Research: Definitions*, Internet, 26. 10. 2011, <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>

Goran Tepšić
Nemanja Džuverović

CONFLICT RESOLUTION THEORY: MAIN CONCEPTS AND PARADIGMS

Summary:

The article's aim is to determine analytical and normative limits of the Conflict Resolution field of research, to define its principle terms, concepts and paradigms, and to clarify terminological and conceptual confusion in this area. In the first part, authors try to define and classify conflicts, while in the second part they analyze different conflict resolution techniques. Topic of the third part is directed towards main paradigms with special emphasis on the human needs theory. In the conclusion authors observe constraints for conflict resolution, and try to establish the criteria for its successful overcoming.

Key words: conflict, violent conflict, conflict prevention, conflict resolution, conflict transformation, negotiation, mediation, realism, liberalism, marxism, non-marxist critical thought, human needs theory.